

بررسی میزان همپوشانی و رابطه‌ی میان کلیدواژه‌های عنوان و موضوع مقالات پایگاه نمایه شماره ۱۸۴ (مهر ۸۵)

*مریم فضیلت

دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری دانشگاه تهران
Maryam_fazilat@yahoo.com

چکیده

انتشار نسخه چاپی و الکترونیکی نمایه و ایجاد شبکه فعال سعی در مرتفع کردن نیازهای کاربران دارد. این پایگاه با نگرشی تخصصی (کتابشناختی) بر نشریات جاری علمی-فرهنگی به ذخیره و نشر اطلاعات می‌پردازد و دارای اهداف زیر است:

- اطلاع‌رسانی در جهت تحقق فعالیت‌های پژوهشی و برنامه‌ریزی
- انتشار فهرست‌های موضوعی از نشریات علمی-فرهنگی. (دهقانپور، ۱۳۸۶، ص ۱)
پایگاه نمایه مزایا و معایب بسیاری دارد که هر کدام به صورت جداگانه در مقالاتی معرفی شده‌اند. از جمله معایبی که می‌توان برای نمایه برشمرد، از این قرار است:

- عدم امکان چاپ عناوین و نویسندگان مقالات به صورت خطی و ستونی
- عدم امکان جستجو بر اساس کلیدواژه‌های لاتین
- عدم وجود ارجاعات موضوعی
- وجود مشکلات بسیار در هنگام جستجو بر اساس موضوع

- عدم امکان دخل و تصرف و تغییر خطوط متن
- در برنگرفتن مقالات تمامی نشریات داخل کشور
- عدم وجود لینک در متن مقالات
- سرعت پایین نرم افزار

یکی از معایب نرم افزار نمایه، مشکلات بیشماری است که در زمان جستجو به خصوص بر اساس موضوع پیش می‌آید. هدف این مقاله، بررسی این مسأله از طریق تعیین میزان همپوشانی و رابطه‌ی موجود بین کلیدواژه‌های عنوان مقالات و موضوع اختصاص یافته به آنها می‌باشد. مقالات یک دوره کامل نمایه (شماره ۱۸۴، مهر ۸۵) که تعداد آنها به ۵۰۷۹ می‌رسد، بررسی شده‌اند. ۶۷/۰۶ درصد از رکوردها هیچ گونه همپوشانی نداشته و در ۹۳/۹۵ درصد، روابط از نوع اعم می‌باشد. این مسأله باعث می‌شود که جستجوی مقالات در نمایه به خصوص اگر بر حسب موضوع صورت بگیرد، در اکثر موارد با مشکلاتی مواجه شود.

مقدمه

بانک اطلاعاتی نمایه، فهرست متن مقالات نشریات ادواری است که در هر شماره ماهیانه شامل حدود ۶۰۰۰ مقاله، گزارش، نقد و بررسی، و گفتگو در قالب ۲۵۰۰۰ صفحه قطع رحلی می‌باشد. (سایت نمایه)

نمایه پایگاهی است که مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی نمایه با حمایت دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور در آن به گردآوری و نمایه‌سازی مقالات روزنامه‌ها و نشریات علمی-فرهنگی پرداخته و با

موضوعات از ۱ تا ۵ کلیدواژه تقسیم بندی شده اند. (موضوعات دارای ۶ کلیدواژه یا بیشتر، انگشت شمار بوده و در صورت وجود، واژه‌های جانبی به کنار گذاشته شده و فقط واژه‌های اصلی بررسی شده اند). با توجه به تعداد کلیدواژه‌های موضوع، به هر واژه خاص درصدی اختصاص یافته است و بسته به اینکه چند واژه از موضوع با واژه‌های عنوان همپوشانی داشته باشد، درصد همپوشانی اندازه گرفته شده است. تقسیم بندی تعداد کلیدواژه‌ها و درصد اختصاص یافته به هر یک و همچنین طریقه‌ی محاسبه‌ی درصد همپوشانی و روابط موجود بین کلیدواژه‌ها در جداول ۱ و ۲ نشان داده شده است:

جدول شماره ۱. طریقه‌ی محاسبه‌ی درصد همپوشانی^۱

تعداد کلید واژه‌ها در موضوع	تعداد اختصاص یافته به هر واژه	تعداد کلید واژه‌های دارای همپوشانی	درصد
5	20	1	20
5	20	2	140
5	20	3	60
5	20	4	80
5	20	5	100
4	25	1	25
4	25	2	50
4	25	3	75
4	25	4	100
3	33	1	33
3	33	2	67
3	33	3	100
2	50	1	50
2	50	2	100

- عدم امکان چاپ یک قسمت خاص از یک صفحه
 - عدم وجود شماره گذاری برای صفحات خاص و یا مقالات دوره ای خاص. (رنجبری، اُبی تا، ص ۳)
 - عدم وجود تاریخ انتشار مقالات
 - عدم وجود مقالات نشریات علمی و تخصصی
 - و غیره

در این مقاله سعی بر آن است که به بررسی یکی از معایب این نرم افزار پردازد و آن، بررسی مشکلاتی است که در زمان جستجو، به خصوص جستجو بر اساس موضوع، پیش می آید. به عنوان مثال اگر عبارت بیماری‌های دهان در قسمت موضوع جستجو شود، عنوان یکی از مقالاتی که پیدا می شود روضه‌ی انگلیسی (پیرامون انتخابات خبرگان) می باشد. در حالی که موضوع و عنوان این مقاله هیچ ربطی به هم ندارند. و یا اگر کاربری مقاله‌ای با عنوان رشد نقدینگی و افزایش واردات بخواهد باید عبارت ایران- اوضاع اقتصادی را جستجو کند تا به چنین عنوانی برسد. اگر کلیدواژه‌ی خاص تری مانند واردات یا نقدینگی را وارد کند به مقاله مورد نظر خود نمی رسد. جهت بررسی این مسأله، تعیین میزان همپوشانی و رابطه‌ی موجود بین کلیدواژه‌های عنوان مقالات و موضوع اختصاص یافته به آنها، هدف اصلی قرار گرفته اند.

روش کار

برای تعیین میزان همپوشانی و رابطه بین کلیدواژه‌های عنوان و موضوع مقالات، یک دوره کامل نمایه (نمایه شماره ۱۸۴، مهر ۸۵) انتخاب شده و تک تک مقالات که تعداد آنها به ۵۰۷۹ می رسد، مورد بررسی قرار گرفته اند. میزان همپوشانی بین کلیدواژه‌های عنوان و موضوع و رابطه‌ی موجود بین کلیدواژه‌های موضوع نسبت به عنوان به این صورت بررسی شده است:

جدول شماره ۲: نوع روابط موجود بین کلیدواژه‌های موضوع نسبت به عنوان

نوع رابطه بین کلیدواژه‌های موضوع نسبت به عنوان	طریقه‌ی تشخیص
اعم	در صورتی که کلیدواژه موضوع کلی تر از عنوان باشد
اخص	در صورتی که کلیدواژه موضوع جزئی تر از عنوان باشد
مرتبط	در صورتی که کلیدواژه موضوع دقیقاً گویای موضوع مقاله باشد
نامرتبط	در صورتی که کلیدواژه موضوع هیچ ارتباطی با موضوع مقاله نداشته باشد.

جدول شماره ۴

نوع رابطه	فراوانی	فراوانی به درصد
اعم	4772	93/95
اخص	7	0/13
مرتبط	100	1/96
نامربوط	200	3/93

بین کلیدواژه‌های موضوع نسبت به عنوان از نوع اعم هستند. در حالی که سایر ارقام این دو جدول در مقابل این دو رقم از ارزش چندانی برخوردار نیستند.

نتیجه

با بررسی تمامی رکوردهای یک دوره کامل از نمایه (شماره ۱۸۴، مهر ۸۵) می‌توان به این نتیجه رسید که اغلب کلیدواژه‌های موضوعی که برای هر رکورد انتخاب شده است نسبت به عنوان همپوشانی ندارد و از طرف دیگر رابطه آن نسبت به عنوان اعم می‌باشد. این ویژگی باعث می‌شود که جستجوی مقالات در نمایه به خصوص اگر برحسب موضوع صورت بگیرد در اکثر موارد به نتیجه‌ی مطلوبی نرسد.

پیشنهاد

به نظر می‌آید اعم بودن کلیدواژه موضوع نسبت به عنوان مقالات مربوط به منبعی می‌شود که برای انتخاب موضوعات از آن استفاده می‌گردد. برای رفع این مسأله بهتر است از منبعی جهت انتخاب موضوعات استفاده شود که موضوعات را به طور جزئی و خاص تر طبقه بندی کرده باشد. همچنین برای کم کردن و حذف موضوعات نامربوط و بالا بردن سطح همپوشانی کلیدواژه‌های موضوع و عنوان باید دقت افراد مسئول بیشتر شود تا از خطاها کاسته گردد.

یافته‌ها

حاصل بررسی تمام رکوردهای نمایه ۱۸۴ (مهر ۸۵) در جداول ۳ و ۴ نشان داده شده است.

در جدول شماره ۳، در ستون اول میزان همپوشانی کلیدواژه‌های عنوان و موضوع از ۰ تا ۱۰۰ درصد مشخص شده است و در ستون دوم فراوانی رکوردها در مقابل مقدار همپوشانی مربوطه، و در ستون سوم فراوانی کل رکوردهای یک دوره در مقابل همپوشانی مربوطه به درصد بیان شده است. در جدول شماره ۴، چهار رابطه موجود بین کلیدواژه‌های موضوع نسبت به عنوان (اعم، اخص، مرتبط، و نامربوط)، و فراوانی هر رابطه و سرانجام فراوانی هر رابطه در کل دوره بر حسب درصد بیان شده است. با نگاهی سطحی به اعداد موجود در جدول ۳ و ۴ می‌بینیم که ۶۷/۰۶ درصد از رکوردهای نمایه شماره ۱۸۴ دارای هیچ گونه همپوشانی بین کلیدواژه‌های عنوان و موضوع نیستند. همچنین ۹۳/۹۵ درصد روابط

جدول شماره ۳- میزان همپوشانی کلیدواژه‌های عنوان و موضوع به درصد فراوانی فراوانی به درصد

میزان همپوشانی کلیدواژه‌های عنوان و موضوع به درصد	فراوانی	فراوانی به درصد
0	3406	67/06
20	21	0/41
25	87	1/71
33	445	8/76
50	514	10/12
67	95	1/87
75	10	0/19
100	501	9/86

پی‌نوشت

۱. به دلیل فراوانی خیلی کم (در حد ۲ تا ۳ مورد)، به جای همپوشانی‌های ۴۰، ۶۰، ۸۰ درصد، به ترتیب ۳۳، ۶۷، و ۷۵ درصد در نظر گرفته شده است.
۲. در این صورت میزان همپوشانی نیز صفر می‌باشد.

منابع و ماخذ

- ۱- دهقانپور، نفیسه (۱۳۸۶). بررسی بانک اطلاعاتی نمایه: قابلیت‌ها و کاستیها. نما. ۲ (۷)
- ۲- رنجبری، صفرعلی (بی تا). ارزیابی بانک اطلاعاتی نمایه (لوح فشرده نمایه) بانک اطلاعات متن مقالات نشریات ادواری فارسی. علوم اطلاع‌رسانی، ۱ و ۲ (۱۹)
- ۳- www.namaye.net